

بررسی مردم شناختی فرش دستبافت ترکمن

www.ketab.ir

منیره موسی زاده آهقی

سرشناسه	: موسی زاده آهقی، منیره، ۱۳۵۴-
عنوان و نام پدیدآور	: بررسی مردم شناختی فرش دستبافت ترکمن / منیره موسی زاده آهقی.
مشخصات نشر	: انتشارات طاهری، ۱۳۹۸.
مشخصات ظاهری	: ۱۳۶ ص.
شابک	: ۹۷۸-۶۲۲-۶۰۴۶۴۰-۴ : ۲۵۰۰۰ ریال
وضع فهرست نویسی	: فیبا
موضوع	: قالی و قالی بافی -- ایران -- ترکمن -- تاریخ
موضوع	: Carpets -- Iran Turkmen -- History
موضوع	: قالی و قالی بافی -- ایران -- ترکمن -- زمینه و موضوع
موضوع	: -- Themes, motives-- Turkmen Carpets -- Iran
موضوع	: کمن -- ایران -- تاریخ
موضوع	: Turkmen -- Iran -- History
رده بندی کنگره	: ۱۳۲۰۹
رده بندی دیویی	: ۷۴۶/۹۵۵۲۱۴۲
شماره کتابشناسی ملی	: ۶۱۱۰۰۳

نام اثر	: بررسی مردم شناختی فرش دستبافت ترکمن
نام مؤلف	: منیره موسی زاده آهقی
گرافیکست	: صدرا کیان
ناشر	: انتشارات طاهری
طبع	: رفعی
بند	: پیشگام
وبت چاپ	: اول/ ۱۳۹۹
شماره چاپ	: ۱۰۰۰ نسخه
قیمت	: ۲۵۰۰۰ تومان
شابک	: ۹۷۸-۶۲۲-۶۰۴۶-۴۰-۴

تقدیم به:

روح ملکوتی اولین معلم زندگی ام:

مادر عزیز و مهربانم که همواره تلاش نمود درس زندگی را به من بیاموزد.

روح پدر و برادر بزرگوaram که چند سالی است از فیض وجودشان در کنارمان میسر می‌هستیم.

مادر عزیز، مهربان و صبورم که از ابتدای راه تا پایان، مرا همراهی نمود و از هیچ گونه تلاشی در راه موفقیتم دریغ نکرد.

یگانه برادر و خواهر، مهربانم که همواره با تشویق، مرا در پیمودن این راه یاری نمودند.

تمامی دانشجویان ساعی و تلاشگر رشته فرش دستبافت دانشکده فنی و حرفه‌ای دختران کوثر-گنبد، دانشجویانی که با دست‌های توانگر خود تاروپود فرش را با هنرمندی تمام می‌یافتند تا ثابت کنند با امکانات محدود هم می‌توان درخشید.

و اقوام شریف ترکمن و خالق اولیه فرش دستبافت ترکمن که بسیاری از آموخته‌هایم را در این نوشتار مدیون اطلاعاتی هستم که ایشان در اختیارم گذاردند.

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۱.....	مقدمه
۷.....	فصل اول: قالی و قالی‌بافان ترکمن
۷.....	بررسی مردم شناسی قالی‌بافان ترکمن
۱۱.....	قالیبافی ترکمنان
۱۶.....	قلمروی جغرافیایی
۱۸.....	برخی از انواع بافته‌های ترکمنی
۲۳.....	فصل دوم: تاریخ ترکمن
۲۳.....	تاریخ پیدایش ترکمن بنا بر روایات کهن
۲۵.....	تاریخ ترکمن
۲۹.....	ترکمن‌های ایران
۳۵.....	دین ترکمن‌ها
۳۶.....	دین ترکمن‌ها قبل از اسلام
۳۸.....	معرفی قوم (ایل) تکه
۳۹.....	معرفی برخی از نقوش
۴۱.....	رابطه فرهنگ و هنر
۴۴.....	تعریف فرهنگ

ماهیت فرهنگ	۴۵
خصوصیات فرهنگ	۴۸
فرهنگ عام (مشترک) است	۴۸
فرهنگ جامع (کلی) است	۴۹
فرهنگ وابسته به نشانه‌ها (سمبل‌ها) است	۴۹
فرهنگ آموختنی (اکتسابی) است	۵۰
فرهنگ دارای طرح و بافت مخصوص به خود است	۵۱
هنر و محیط	۵۴
شناخت انسان از رابطه خود با طبیعت	۵۷
طبیعت چیره بر انسان	۵۷
انسان چیره بر طبیعت	۵۸
هماهنگی انسان با طبیعت	۵۹
رابطه هنر و مذهب	۶۱
تعریف دین	۶۳
دین ترکمن‌ها	۶۴
دین ترکمن‌ها قبل از اسلام	۶۵
توتم‌گرایی	۶۵
شمن‌گرایی	۶۹
هنر و سنت	۷۴
هنرهای شفاهی	۷۷
اسطوره	۷۹
افسانه	۸۲
قصه	۸۳
آواز زنان قالیباف	۸۵
منشأ نقوش ترکمن	۹۱

۹۳.....	فصل سوم: نماد و هنر
۹۳.....	لوی استروس (Levi Strauss)
۹۴.....	نظریه ادوارد تایلر
۹۶.....	نظریه مالینوفسکی
۹۶.....	فرانس بواس (مکتب اشاعه)
۹۷.....	میردالیا (M.Eliade)
۹۸.....	رنست کاسیرر (Ernest Cassirer)
۹۹.....	نظریه کارل فن دن اشتاین
۱۰۰.....	رشیدالدین فضل الله
۱۰۱.....	یحیی ذکا
۱۰۳.....	وی. جی. مشکووا
۱۰۵.....	فصل چهارم: نقش در فرش ترکمن
۱۰۵.....	بررسی نقش مایه‌های قالی ترکمن
۱۱۰.....	نقوش به مثابه نماد
۱۱۱.....	نقوش به صورت واقع‌گرایانه و شبیه‌سازی شده (آیینی)
۱۱۲.....	نقوش به صورت انتزاعی و ساده شده
۱۱۳.....	نقوش به صورت تزئینی و تخیلی
۱۱۴.....	ویژگی بازنمایی فرهنگی و سیاسی اقوام ترکمن در نقش مایه‌ها
۱۱۵.....	ویژگی بازنمایی اعتقادی و دینی اقوام ترکمن در نقش مایه‌ها
۱۱۶.....	ویژگی بازنمایی خصوصیات اجتماعی اقوام ترکمن در نقش مایه‌ها
۱۱۶.....	ویژگی بازنمایی زیباشناختی قوم ترکمن در نقش مایه‌ها
۱۱۷.....	نمادهای مذهبی و آیینی
۱۱۷.....	نمادهای قومی
۱۱۸.....	گؤل تکه سنتی طایفه تکه

نمادهای عرفی و اجتماعی..... ۱۱۸

ماهیت صنایع دستی در دنیای مدرن و دنیای سنتی..... ۱۲۰

فصل پنجم: نقش باور در فرش ترکمن..... ۱۲۳

منابع و مآخذ..... ۱۳۳

www.ketab.ir

مقدمه

فرس‌های ترکمن به دلیل جذابیت طرح‌های تکرار شونده و ساده و تمیز و طیف غنی و فوق‌العاده رنگی‌شان سزاوار شهرت جهانی هستند. نقوش فرش ترکمن هندسی و برگرفته از طبیعت اطراف و باورها و اعتقاداتی است که در آن‌ها در فرهنگ کوچ‌نشینی خویش داشته و در مواردی از همسایگان خویش وام گرفته‌اند، بنابراین انتزاع و نمادگرایی کاملاً در آنها مشهود است. هیچ نمایی دهند که نقوش ترکمن معانی خاصی را در بردارند و حاوی ماهیم عمیق از دنیای اطراف و محیط زندگی ایشان است. با تفسیر و تفحص در این موتیف‌های (نقش‌های تکرار شونده) آنان می‌توان به باورها و اعتقادات و راز و رموز نهفته در ذهنیات آنان پی برد. ریشه برخی از نقوش به عقاید شمنیسم و توتیمیزم می‌رسد. انواع مختلفی از نقوش قالی در نمد و سوزن‌دوزی در زراعات قابل مشاهده است. نماد اسطوره‌ای ترکمن‌ها قوچ است که این نقش را می‌توان در اغلب صنایع دستی و هنرهای ترکمن دید. نقوش ترکمن معانی خاصی را در بر ندارند، تنها برخی جنبه‌ی اسطوره‌ای یا نمادین داشته و جستجو در جهت یافتن ریشه‌ی فرهنگی و یا معنایی برای

بسیاری از آنها نتیجه‌ای را به دنبال نخواهد داشت. این نوشتار با معرفی آرایه‌ها و نقوش در هنرهای سنتی قوم ترکمن، تأثیر باورها و اعتقادات و نمادپردازی در آنها را بر روی این نقوش مورد مطالعه قرار داده است. نتایج نشان داده که باورها و اعتقادات در شکل‌گیری نقوش و نامگذاری آنها تأثیر داشته است. بسیاری از نقوش کهن به لحاظ جنبه‌های پنهانی جادو، طلسم، ظاهری انتزاعی و نمادین دارند و بیانگر هویت فرهنگی قوم ترکمن در این زمینه می‌باشد که از گذشته تا امروز در آن فرهنگ به‌طور وسیعی استفاده شده است.

گنجینه‌ییرما و گرن‌فدر بشریت اندوخته‌ای از هنر، ادب و اندیشه است که با روزگار و اعمار گذشته آمیخته و نسل به نسل تا امروز منتقل شده است، در این میان ارتباطی دوی و چند هزار ساله میان اقلیم و فرهنگ و آدمی، با تمام اندیشه‌هایش می‌بینیم که همان گنجینه‌ی هنرهای سنتی است. این ارتباط زمانی در یک نقش پنهان می‌نماید و گاهی در ترکیب رنگ و شکل و اندازه.

هنرهای سنتی و صنایع دستی بالاخص فرش به‌سبب شگفت‌انگیزی حاوی جلوه‌های تصویری غنی از میراث فرهنگی بسیار کهن هر قوم حتی قبل از تاریخ است.